

Hybridikirja – tarinaa Lapin kartoista ja

**”Kirjoitin kirjan,
jonka huomasin
olevan hybridi,
sekasikiö, ei niinkään
teknisessä mielessä,
mutta sisällöltään.
Onko se kartoista
kertova, omaelämä-
kertaa vai eräkirja
Lapista.”**

Kuva: Pekka Lehtonen

Hybridikartta ja hybridiauto alkavat olla käsitteitä. Auto käy sähköllä, lehmänlannalla ja tarvittaessa bensalla. Nykyaikainen karttakin ”käy” rasterilla tai vektorilla. Niinhän se kirjakin ”käy”, jos siinä on sekä tekstiä että kuvia.

Kirjoitin kirjan, jonka huomasin olevan hybridi, sekasikiö, ei niinkään teknisessä mielessä, mutta sisällöltään. Onko se kartoista kertova, omaelämäkertaa vai eräkirja Lapista. Pitkin poikin Saariselkää ja muita Lapin takamaita. Tarinaa Lapin kartoista ja kartoittajista.

Olen ollut karttojen parissa 52 vuotta ja edelleen, alkaen olympiavuodesta 1952, jolloin olin konemiehenä korkeuksia mittaamassa Lempäälässä. Harmittaa miksi en joutunut lattamieheksi, jotta voisin sanoa aloittaneeni aivan alusta. Katsoivat ehkä, ettei vesuri istu käteeni parhaalla mahdollisella tavalla.

Valintoja muisteluksille noilta vuosilta on aika laajalti, pitäisikö kertoa painajista, jotka sanoivat huonosti kohdistuvasta paino-originaalista, ”kyllä se painaessa paranee”, vaiko kartanpiirtäjistä, joka sanoi tommoisen peruskartan piirtämisen hoituvan vessankäyntimatalla, tilaustöihin verratessaan.

Päätin kuitenkin kertoa lähinnä maastotöistä, mitä topografi teki, kun hän laskeutui alas tsaarin vallan aikaiselta

ratsultaan tekemään raakaa työtä **Mauno Kajamaan** käskystä Suomen peruskartoittamiseksi.

Syystä ja toisesta suuntani niihinkin töihin kohdistui Lappiin, jota kirja pääosin käsittelee.

Kuka on kuullut **P. W. Aurénista**, joka 1871 kartoitti välin Korvatunturilta Ivalojokeen? Jostain syystä hän on jäänyt unhoon useista karttoja käsittelevistä teoksista. Saksalaisten Saariselän kartoitukset Vuotsosta käsin vielä sodan loppuvaiheissa v. 1944 ei liene kovin tuttu asia monellekaan kartantekijälle.

Siitä kertoo kyllä *Maanmittaus*-aikakirja numerossaan 3–4/1952, mutta siitähän on jo aikaa – kuka muistaa lukeneensa.

Imatran Lapinkävijät tekivät 1960 ensimmäisen kunnan retkeilykartan 1:100 000, ammattimaisin ottein, nelostieltä Saariselän takamaille.

Ehkä mielenkiintoisin elementti vanhoja ja nykykarttoja toisiinsa verrattaessa on nimistö. Kopsjärvi vai Kopsusjärvi, Kiilopää vai Kiilapää, Jauru vai Jauri. Eroavaisuuksia pyrin jonkun verran pölistelemään.

Kirja ei pyri olemaan mikään tietoteos vaan kartta-asioita subjektiivisesti ruohonjuuritasolta tarkastelevan kirjoittajan näkemys.

Jotta lukija ei tuskastuisi pelkkään karttojen penkomiseen, olen joukkoon

liittänyt sattumuksia töistä ja vapaa-ajan vaelluksilta, jotka miltei poikkeuksetta sisälsivät karttojen kohennustakin. ”Isä kartoittaa aina”, sanoivat kouluikäiset poikani.

Nuorgamista Ivaloon, Saariselkää pitkin ja poikin, Haltillakin poikettiin ja huultakin heitettiin. ”Täytyy olla tosi optimisti kun raahaa kahden hengen maakuupussia mukanaan toivossa, että joltain neidolta olisi omansa unohtunut kotiin”, sain kuulla joka retkellä.

Vuosina 1963–65 aloitettiin Lapissa ulkoilukarttojen ja GT-tiekartan valmistus.

Työ vei kirjoittajan kaikkiin niihin matkailukeskuksiin, joita turistikin nykyisin kansoittavat. ”Ainoa polkuretkelijä, jolle Kekkonen lisäksi maksetaan”, sanoivat kateelliset työkaverit. Siinä syntyivät ulkoilukartat Kaunispää–Kopsusjärvi, Suomujoki–Sokosti, Ruka–Oulanka, Halti–Kilpisjärvi, Ylläs–Levi, Lemmenjoki, Kevo ja muutama muu sekä pohjoisimman Suomen GT-kartat. Myöhemmin sitten veneilykartat Inarijärvi sekä Lokka ja Porttipahta. Tiet GT-kartallekin syntyivät osin vanhojen polkuteiden pohjille. Kävelyretki Rovisuvannosta Utsjoelle pohjusti ehkä Suomen kauneimman maantien paikkaa Tenon varteen.

Noina vuosina ei voinut olla kiintymättä Lappiin, sen vastakohtaisuuteen rintamaihien ja paikallisväestöön. Tapasin

kartoittajista

poromiehiä, jotka lukivat ilmakuvaa kuin avointa kirjaa, mutta myös metsänhoitajia, joille se ei lainkaan avautunut, kun yritin etäällä teistä olevien kohteiden nimistöä paikantaa. Lappiin suuntautumista on syventänyt eräkämpän hankinta Kakslauttasan varrelta, mistä käsin tein kahtena kesänä suunnistuskartatkin väliltä Kakslauttanan Laanila. Oma lukunsa tästäkin työstä kirjasta löytyy.

Hilpas Lyytikäinen kirjoittaa **Osmo Niemelän** kirjassa *Suomen Karttojen Tarina* Mauno Kajamaan sanoneen topografista: ”Riittää, kun näkee hyvin ja kynä pysyy kädessä, eikä ole niin tyhmä, ettei osaa kysyä viisaammiltaan, jos ei jotain tiedä.”

Siinä kai se pelkistetyimmillään on. Haastatelllessani Saariselän topografeja ilmeni muitakin taitoja, kyky lukea ilmakuvaa, nähdä stereosti, kolmiulotteisesti, ja olla kenttäkelpoinen. Saariselän takamailla olisi monelle asfalttikatujen kasvatille tullut äitiä ikävä. Peruskartoituksen isä Mauno Kajamaa saatteli joka kevät topografit matkaan toivotuksin: ”Hyviä ilmoja ja hyviä karttoja.” Hän käytti usein myös sanontaa ”me topografit”. Jokainen Topografiseen toimistoon palkattu nuori diplomi-insinööri joutui ensitöikseen tekemään maastotyönä neljänneksen peruskarttalehdestä. Mielestäni se osoitti Kajamaan arvostavan topografiaa, eikä se nuoren insinöörin palkkakaan heti tavoittanut kokenutta topografiaa.

Monenlaisia sattumuksia Lapin kartoituksen yhteydessä tietysti sattui. Mitä sanoi **Aslak Juuso** Käsivarren tiellä: ”En panisi miehiä siun matkaan.” Romansseiltakaan eivät kaikki voineet välttyä, jotkut kokivat työtapaturmia, löysivät elämänkumppanin.

Olen onnistunut saamaan kirjaan myös erilliset luvut. Meänteis kertoo itse. ”Robin Hood vai rosvo”, kirjoitti *Lapin Kansa* Saariselän erakosta vielä 1999.

Toisen täysin erilaisen luvun on kirjoittanut Itäkairan Prinsessa.

Vuodet ovat kullanneet muistot, niin kuin lapsuuden kesät olivat aina aurinkoisia ja vedet lämpimiä eli lähes kaikki oli paremmin ennen.

Miten on karttojen laita. Nykymenoa olen arvostellut. Miten paremmilla

työkaluilla saadaan aikaan huonompaa karttaa. Tällaistaikin ajatuksenkulku kirjan sivuilla viedään eteenpäin. Esimerkkinä hakkuuaukkojen poisjättäminen peruskartalta, taimikoiksi muuttuneinakin näkyvät vuosikymmeniä. Puolustusvoimain pääkartalle 1:50 000 ne on otettu. Sotilaan tarvitsee tietää, mihin maastoon hyökkää ja missä puolustautuu. Kartografisten peruskäsitteiden tunteminen nykykartoittajilta näyttää puuttuvan. Jos kaikkia asioita korostetaan, mikään ei korostu. Tämä näkyy erityisesti ulkoilukarttojen teemoissa. Kartan käyttäjälle on yksi hailee miten kartta on tehty, vain lopputulos on tärkeä.

Itselleni numeerinen kartanvalmistus tuli kuin taivaanlahjana. Eivät olisi käden taitoni riittäneet kartan piirtämiseen, hiiren kanssa kilpailen taidoista kenen kanssa tahansa. Tässä on sivuttu maaliskuussa ilmestyvää kirjaani, mutta myös siitä on poikettu, eihän kirjaa voi valmiiksi vesittää. Sivuja on kirjassa kuvineen ja karttoineen 248. Henkilöluettelossa on 147 nimeä, joten tuttujakin on tullut vastaan.

Emme taida yöpyäkään tällä Ykin kehumalla kämpällä, tuumii Tapio Pyötsiä Kiviojalla keväällä 2003.

”Isä kartoittaa aina, sanoivat kouluikäiset poikani.”

Kirjoittaja Yki on työskennellyt kartoituksen parissa yli viisi vuosikymmentä alkaen peruskartoituksesta vuonna 1952, sitten Turun kaupungin mittausosastolla sekä Maanmittaushallituksen Karttapainon tuotantopäällikkönä. Nyt hän toimii yrittäjänä Ykin Kartat Oy:ssä.